

**ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО**

Кафедра патологічної анатомії та судової медицини

ЗАТВЕРДЖУЮ
Першого проректор
науково-педагогічної роботи
доцент Ірина СОЛОНИНКО
_____ 2023р.

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
Судова медицина (стоматологія)
для студентів III курсу стоматологічного факультету
підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти
ОК 25.2
галузі знань 22 «Охорона здоров'я»
спеціальності 221 «Стоматологія»

Обговорено та ухвалено
на методичному засіданні кафедри
патологічної анатомії та судової медицини
протокол № 9
від "14" березня 2023р.
Завідувач кафедри

_____ проф. Юрій ПОСПІШІЛЬ

Затверджено
профільною методичною комісією
з медико-біологічних дисциплін
протокол № 2
від "23" березня 2023р.
Голова профільної методичної комісії
_____ проф. Олександр ЛУЦИК

Львів - 2023 р.

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

- Доцент кафедри патологічної анатомії та судової медицини , к.м.н., М.М. Шевчук
- Асистент кафедри патологічної анатомії та судової медицини , к.м.н., Н.В. Бартошик

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Професор, д.м.н. Михайло РЕГЕДА

Професор, д.м.н. Зоряна МАСНА

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Судова медицини (стоматологія)»

складена відповідно до Стандарту вищої освіти України *другого (магістерського) рівня*

галузі знань *22 «Охорона здоров'я»*

спеціальності *221 «Стоматологія»*

освітньої програми *магістра стоматології*

Опис навчальної дисципліни (анотація)

Судова медицина - галузь науки, яка вивчає питання медичного, біологічного та медико-криміналістичного характеру, що виникають у практичній діяльності органів правосуддя та судочинства.

Сучасна судова медицина вийшла далеко за межі прикладних знань. Окремі її розділи розроблені відповідно до кримінального та цивільного законодавства і викладаються тільки при вивченні судової медицини.

Необхідність оволодіння міцними знаннями з теорії та практики судової медицини обумовлена тим, що, згідно чинного законодавства, правоохоронні органи мають право залучати до виконання експертних функцій лікаря будь-якої спеціальності незалежно від того, на якому факультеті він одержав медичну освіту. У зв'язку з цим судово-медичні знання важливі для кожного лікаря, який у разі необхідності має вірно їх застосувати у практичній діяльності.

Судова медицина:

а) ґрунтується на знаннях, які студенти отримують при вивченні загально-біологічних та клінічних дисциплін, та й інтегрується з ними.

б) надає основи знань щодо виконання лікарем функцій судового експерта згідно процесуального законодавства,

в) надає вміння із встановлення факту біологічної смерті, опису трупа на місці його виявлення, опису тілесних ушкоджень та визначення їх виду, знаходження та опису речових доказів біологічного походження.

г) надає знання з правових засад лікарської діяльності відповідно до чинного законодавства.

Структура навчальної дисципліни	Кількість кредитів, годин, з них				Рік навчання семестр	Вид контролю
	Всього	Аудиторних		СПРС		
		Лекцій (годин)	Практичних занять (год.)			
Назва дисципліни: Судова медицина Змістових модулів 10	кредитів -1, 30 годин	-	15	15	3-й курс (5 семестри)	Залік
за семестрами (навчання протягом одного семестру)						
Судова медицина	кредитів -1, 30 годин	-	15	15	3-й курс (5 семестри)	Залік

Примітка: 1 кредит ECTS - 30 годин. Аудиторне навантаження - 50 %, СПРС - 50 %.

Судова медицина (стоматологія) як навчальна дисципліна

Судова медицина - галузь науки, яка вивчає питання медичного, біологічного та медико-криміналістичного характеру, що виникають у практичній діяльності органів правосуддя та судочинства. В межах судової медицини виділяють окрему специфічну галузь - судову стоматологію, яка відповідно до потреб правоохоронних органів та судочинства займається судово-медичною розробкою питань стоматологічного характеру.

Необхідність оволодіння ґрунтовними знаннями з теорії та практики судової медицини (стоматології) обумовлена тим, що, згідно чинного законодавства, правоохоронні органи мають право залучати до виконання експертних функцій лікаря будь-якої спеціальності, в тому числі і лікаря-стоматолога для вирішення специфічних питань стоматологічного характеру. У зв'язку з цим судово-медичні знання важливі для спеціаліста-стоматолога, який у разі необхідності має вірно їх застосувати у практичній діяльності.

Програма із судової медицини (стоматології) для студентів стоматологічних факультетів ВМНЗ складена з урахуванням сучасного стану судово-медичної науки, суміжних медичних та юридичних дисциплін.

Судова медицина (стоматологія):

- а) ґрунтується на знаннях, які студенти отримують при вивченні загально-біологічних та клінічних дисциплін, та й інтегрується з ними;
- б) надає основи знань щодо виконання лікарем функцій судового експерта згідно процесуального законодавства;
- в) надає знання з правових засад лікарської діяльності відповідно до чинного законодавства.

Програма дисципліни структурована на 1 модуль, до складу якого входять блоки змістових модулів.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Судова медицина (стоматологія)» є організація та методика проведення судово-медичних експертиз потерпілих, підозрюваних та інших осіб, трупів, речових доказів та матеріалів судових та слідчих справ.

Міждисциплінарні зв'язки: вивчення дисципліни «Судова медицина (стоматологія)» передбачає попереднє опанування знаннями та вміннями медичної біології, анатомії, гістології, травматології, хірургії; інтегрується з цими дисциплінами.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Судова медицина (стоматологія)» є засвоєння базових теоретичних положень судової медицини, оволодіння практичними навичками, які необхідні для правильного використання речових доказів біологічного походження в розкритті, розслідуванні та попередженні злочинів. Мета вивчення судової медицини є кінцеві цілі встановлені на основі ОПП підготовки лікаря за фахом відповідно до блоку її змістовного модулю. Опис цілей сформульовано через вміння у вигляді цільових завдань. На підставі кінцевих цілей до кожного модулю (змістового модулю) сформульовані конкретні цілі у вигляді певних умінь, цільових завдань, що забезпечують досягнення кінцевої мети вивчення дисципліни.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Судова медицина» є навчання основам:

- комплексного розгляду теоретичних основ судової медицини;
- понятійного апарату судової медицини та судово-медичної експертизи;
- правильному формулюванню питань, які виносяться на вирішення перед судово-медичною експертизою;
- організації і методики проведення судово-медичних експертиз потерпілих, підозрюваних та інших осіб, трупа, речових доказів та за матеріалами цивільних справ та кримінальних проваджень;
- формування знань про обставини, при яких необхідно обов'язково призначати судово-медичну експертизу, а також про права і обов'язки судово-медичних експертів і працівників судово-слідчих органів в організації і проведенні судово-медичної експертизи;
- об'єктивної оцінки висновків судово-медичної експертизи з наступним використанням

отриманих даних у своїй практичній діяльності;

- ознайомлення з досвідом роботи і досягненнями судово-медичної служби на Україні.

Кінцеві цілі вивчення дисципліни

1. Вміти описувати тілесні ушкодження за загальноприйнятою схемою їх опису.

2. Демонструвати вміння проводити огляд трупа на місці події.

3. Вміти встановлювати факт настання біологічної смерті.

4. Вміти описувати та вилучати речові докази біологічного походження під час огляду місця події.

5. Демонструвати вміння проводити судово-медичне дослідження трупа та встановлювати причину насильницької та ненасильницької смерті.

6. Демонструвати вміння проводити судово-медичне обстеження потерпілих, звинувачуваних та інших осіб.

7. Знати зміст нормативно-правових актів, які стосуються медичної діяльності та діють у сфері охорони здоров'я громадян та демонструвати вміння проводити їх аналіз.

1.3. Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна «Судова медицина (стоматологія)»

Згідно з вимогами Стандарту вищої освіти дисципліна забезпечує набуття студентами компетентностей:

- *інтегральна*: здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі охорони здоров'я за спеціальністю «Стоматологія» у професійній діяльності та у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/ або здійснення іновацій та характеризується невизначеністю умов та вимог.

- *загальні* :

- ЗК1 - здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

- ЗК2 - знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності;

- ЗК3 - здатність застосовувати знання у практичній діяльності;

- ЗК4- Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;

- ЗК7 - здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;

- ЗК8 - здатність до адаптації та дії в новій ситуації;

- ЗК9 - вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми

- ЗК10 - здатність бути критичним і самокритичним

- ЗК11 - здатність працювати в команді;

- ЗК13 - здатність діяти соціально відповідально та свідомо;

- ЗК14 - здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

- *спеціальні (фахові, предметні)*:

- ФК1- спроможність збирати медичну інформацію про пацієнта і аналізувати клінічні дані.

- ФК2 - спроможність інтерпретувати результат лабораторних та інструментальних досліджень;

- ФК3 - спроможність діагностувати: визначати попередній, клінічний, остаточний, супутній діагноз, невідкладні стани;

Деталізація компетентностей відповідно до дескрипторів НРК у формі «Матриці компетентностей».

Матриця компетентностей

№зп	Компетентність	Знання	Уміння	Комунікація	Автономія та відповідальність
Інтегральна компетентність					
здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі охорони здоров'я за спеціальністю «Стоматологія» у професійній діяльності та у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/ або здійснення іновацій та характеризується невизначеністю умов та вимог.					
Загальні компетентності					

1.	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК1)	Знати способи аналізу, синтезу та подальшого сучасного навчання	Вміти проводити аналіз інформації, приймати обґрунтовані рішення, вміти набувати сучасні знання	Здатність до ефективної комунікації у ході аналітично-синтетичної діяльності	Нести відповідальність за проведений аналіз набутих сучасних знань та їх синтез
2.	Знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності (ЗК2)	Знати та розуміти предметну галузь, розуміти базисні принципи професійної діяльності	Вміти використувати отримані знання з предметної галузі та їх розуміння у професійній діяльності	Здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію у професійній діяльності	Бути відповідальним за знання та розуміння предметної галузі та розуміння принципів професійної діяльності
3.	Здатність застосовувати знання у практичній діяльності (ЗК3)	Мати знання відповідного рівня з теоретичних та клінічних дисциплін	Вміти застосовувати знання з медичних дисциплін у практичних ситуаціях	Здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію у професійній діяльності; здатність до обміну професійними знаннями	Нести відповідальність за професійний розвиток, здатність до подальшого навчання з високим рівнем автономності
4.	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово (ЗК4)	Мати глибокі знання з української мови, необхідні для усного та письмового спілкування	Вміти застосовувати знання української мови для усного та письмового спілкування	Вміти застосовувати знання з української мови для налагодження ефективної комунікації	Нести відповідальність за дотримання правил застосування української мови
5.	Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел (ЗК7)	Знати пошукові платформи для отримання відповідної фахової інформації	Вміти забезпечувати якісний пошук джерел інформації, опрацювати та аналізувати отримані дані	Встановлювати зв'язки для забезпечення якісного виконання пошуку необхідної інформації, її опрацювання та аналізу	Нести відповідальність за результати пошуку, опрацювання та аналізу фахової інформації
6.	Здатність до адаптації та дії в новій ситуації (ЗК8)	Знати види та способи адаптації, принципи дії в новій ситуації	Вміти застосувати засоби саморегуляції, вміти пристосовувати ся до нових ситуацій (обставин) життя та діяльності.	Встановлювати відповідні зв'язки для досягнення результату.	Нести відповідальність за своєчасне використання методів саморегуляції
7.	Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми (ЗК9)	Володіти знаннями відповідного рівня для виявлення проблем, прийняття обґрунтованих рішень з метою їх вирішення	Вміти виявляти, ставити проблеми та обґрунтовувати прийняті рішення щодо їх вирішення	Здатність до ефективної комунікації в межах професійної команди з метою прийняття обґрунтованих рішень	Нести відповідальність за виявлення та вчасне вирішення проблем
8.	Здатність бути критичним і самокритичним (ЗК10)	Володіти професійними знаннями необхідними для критичної оцінки ситуації та самокритики	Вміти конструктивно критикувати та бути самокритичним	Вміти налагоджувати комунікацію в ході критичного оцінювання	Нести відповідальність за критику та самокритику

9.	Здатність працювати в команді (ЗК11)	Знати тактики та стратегії спілкування, закони та способи комунікативної поведінки	Вміти обирати способи та стратегії спілкування для забезпечення ефективної командної роботи	Використовувати стратегії спілкування та навички між-особистісної взаємодії	Нести відповідальність за вибір та тактику способу комунікації
10.	Здатність діяти соціально відповідально та свідомо (ЗК13)	Мати знання та усвідомлювати соціальну відповідальність завчинені дії	Бути соціально відповідальним тасвідомим	Вміти налагоджувати комунікацію з метою вчинення соціально відповідальних тасвідомих дій	Нести відповідальність за свідомо вчинені дії
11.	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні (ЗК14)	Знати свої соціальні та громадські права та обов'язки	Формувати свою громадянську свідомість, вміти діяти відповідно до неї	Здатність донести свою громадську та соціальну позицію	Відповідальність за свою громадянську позицію та діяльність

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

1	Здатність збирати медичну інформацію про пацієнта і аналізувати клінічні дані (ФК1)	Знати способи отримання медичної інформації про пацієнта, володіти знаннями стосовно аналізу клінічних даних	Вміти збирати відповідну медичну інформацію про пацієнта та аналізувати клінічні дані	Вміти налагоджувати комунікативні зв'язки з пацієнтом з метою отримання необхідної медичної інформації про нього	Нести відповідальність за отриману медичну інформацію у кожному конкретному випадку; відповідати за правильність аналізу клінічних даних
2	Спроможність інтерпретувати результати лабораторних та інструментальних досліджень (ФК2)	Знати про необхідні лабораторні та інструментальні методи досліджень	Вміти визначати необхідний перелік лабораторних та інструментальних методів досліджень; вміти оцінювати їх результати	Використовувати способи комунікації у процесі визначення необхідного переліку лабораторних та інструментальних методів досліджень, а також у процесі інтерпретації отриманих результатів	Нести відповідальність за обраний перелік необхідних лабораторних та інструментальних методів дослідження, а також за інтерпретацію їх результатів

3	Спроможність діагностувати: визначати попередній, клінічний, остаточний, супутній діагноз, невідкладні стани (ФК3)	Мати спеціалізовані (фахові) знання, необхідні для встановлення попереднього, клінічного, остаточного та супутнього діагнозів, а також невідкладних станів	Вміти формулювати попередній, клінічний, остаточний та супутній діагнози; вміти діагностувати невідкладні стани	Вміти ефективно комунікувати з іншими членами професійної команди з метою встановлення правильного попереднього, клінічного, остаточного та супутнього діагнозів, невідкладних станів	Нести відповідальність за встановлені попередній, клінічний, остаточний, супутній діагнози, невідкладні стани
---	---	--	---	---	---

Програмні результати навчання, визначені стандартом вищої освіти спеціальності

№	Програмні результати навчання	Загальні компетентності	Фахові компетентності
ПРН2	Збирати інформацію про загальний стан пацієнта, оцінювати психомоторний та фізичний розвиток пацієнта, стан органів щелепно-лицевої ділянки, на підставі результатів лабораторних та інструментальних досліджень оцінювати інформацію щодо діагнозу (за списком 5).	ЗК1, ЗК2, ЗК3, ЗК4, ЗК7, ЗК8, ЗК9, ЗК10, ЗК11, ЗК13, ЗК14	ФК1, ФК2, ФК3
ПРН3	Призначати та аналізувати додаткові (обов'язкові та за вибором) методи обстеження (лабораторні, рентгенологічні, функціональні та/або інструментальні) за списком 5, пацієнтів із захворюваннями органів та тканин ротової порожнини і щелепно-лицевої області для проведення диференційної діагностики захворювань (за списком 2).	ЗК1, ЗК2, ЗК3, ЗК4, ЗК7, ЗК8, ЗК9, ЗК10, ЗК11, ЗК13, ЗК14	ФК1, ФК2, ФК3

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

На вивчення навчальної дисципліни «Судова медицина (стоматологія)» відводиться **30** годин **1,0** кредит ЄКТС.

Програма структурована на **один семестр**.

Змістовий модуль 1. Предмет і завдання судової медицини та судової стоматології.

Історія розвитку судової стоматології, процесуальні та організаційні основи проведення судово-медичної (стоматологічної) експертизи. Правова регламентація судово-медичної експертної діяльності.

Конкретні цілі:

- Аналізувати етапи розвитку вітчизняної судової медицини (стоматології), внесок окремих вчених на кожному етапі.
- Пояснювати засади організації судово-медичної експертизи в державі.
- Пояснювати функцію структурних підрозділів бюро судово-медичної експертизи.
- Інтерпретувати законодавчі норми стосовно призначення та проведення судово-медичної експертизи.

Тема 1. Предмет і завдання судової медицини (стоматології). Історія її розвитку

Судова медицина, визначення поняття, її зміст та завдання. Роль та місце судової стоматології в системі судово-медичних знань. Судово-медична експертиза, її роль в роботі правоохоронних органів та охорони здоров'я.

Виникнення вітчизняної судової стоматології, джерела її походження. Етапи становлення вітчизняної судової стоматології: етап офіційного визнання судової медицини та значення в ній зубів як медичних галузей; судово-одонтологічний етап; становлення судової стоматології як науки; етап офіційного оформлення судової стоматології як науки. Внесок Г.Вільги в розвиток судової стоматології.

Тема 2. Організаційно-процесуальні засади проведення судово-медичної експертизи в Україні
Судово-медична експертиза як один з різновидів судових експертиз та доказів у судовому процесі.

Нормативно-правові акти, що регламентують проведення судово-медичних експертиз - Закон "Про судову експертизу", "Основи законодавства України про охорону здоров'я", кодекси, доповнення та зміни до закону "Про підприємництво", наказ №6 "Про організацію судово-медичної експертизи в Україні" /1995/.

Поняття про судово-медичну експертизу, обов'язкове її призначення. Види експертиз, одноосібне, комісійне та комплексне її проведення.

Структура судово-медичної служби в Україні. Поняття про інстанційність державної судово-медичної служби. Бюро судово-медичної експертизи як організаційна ланка державної судово-медичної служби, його структура та функції підрозділів.

Поняття про судового експерта, судово-медичного експерта, спеціаліста у галузі судово-медичної експертизи, їх обов'язки, права та відповідальність. Гарантії незалежності судового експерта. Роль судово-медичного експерта (стоматолога) в досудовому слідстві, дізнанні та його участь у судовому засіданні.

Об'єкти судово-медичної (стоматологічної) експертизи. Регламентація проведення судово-медичних (стоматологічних) експертиз та судово-медичних (стоматологічних) досліджень, документація, її структура порядок складання.

Змістовий модуль 2. Судово-медична танатологія

Конкретні цілі

- Констатувати факт настання біологічної смерті.
- Проводити огляд ділянки обличчя трупа на місці події.
- Описувати стоматологічний статус трупа.
- Описувати та вилучати речові докази біологічного походження.
- Проводити судово-медичне дослідження обличчя трупа під час його розтину.

Тема 3. Судово-медична танатологія, огляд трупа на місці події.

Поняття про танатологію. Вчення про смерть у судовій медицині. Концепції смерті: смерть клітини, органу, організму. Судово-медична класифікація смерті. Смерть насильницька та ненасильницька. Роль та межі компетенції судово-медичного експерта при встановленні роду насильницької смерті.

Вмирання та його етапи. Термінальний стан і його судово-медичне значення, мозкова смерть. Констатація факту смерті, її ознаки та їх визначення, уявна смерть.

Діагностика клінічної і біологічної смерті, ймовірні та вірогідні /абсолютні/ ознаки смерті. Зміни, які настають в органах і тканинах після смерті. Переживання тканин та судово-медичне значення суправітальних реакцій на обличчі.

Ранні трупні ознаки: охолодження тіла, висихання ділянок тіла трупа, трупні плями: стадії і термін їх розвитку, методи дослідження. Трупне заляккання, механізм розвитку і засоби виявлення. Аутоліз.

Пізні трупні ознаки. Процес гниття трупа, його сутність; вплив різноманітних факторів на розвиток процесів гниття. Ентомофауна трупа. Особливості гниття окремих органів і тканин. Зміни тканин обличчя та зубно-щелепного апарату після смерті.

Природна консервація трупів: муміфікація, жировіск, торф'яне дублення, промерзання. Засоби штучної консервації трупів. Пошкодження і знищення трупів комахами, тваринами.

Судово-медичне встановлення давності настання смерті.

3.1. Огляд трупа на місці події

Огляд трупа на місці його знайдення. Правова регламентація огляду місця події. Організація огляду, його учасники. Стадії огляду - статична та динамічна. Завдання та функції спеціаліста в галузі судово-медичної експертизи під час огляду трупа на місці його виявлення. Порядок та методика огляду трупа. Виявлення, опис, вилучення та пакування речових доказів біологічного походження для подальшого їх дослідження. Документація, яку складають під час (огляду місця події). Роль судового експерта - стоматолога під час проведення слідчих дій у разі масової загибелі людей.

Тема 4. Загальні відомості про судово-медичний розтин трупа та його демонстрація

Судово-медична експертиза трупа (демонстрація). Категорії трупів, які підлягають судово-медичній експертизі (дослідженню). Правила і техніка судово-медичного дослідження трупів. Правова регламентація судово-медичної експертизи трупів. Питання, які вирішують під час розтину трупів. Особливості судово-медичного розтину трупа. Особливості та техніка дослідження кісток обличчя.

Поняття про причину смерті. Класифікація смерті. Документація, яку складають під час судово-медичного розтину. Принципи побудови експертних висновків. Лікарське свідоцтво про смерть.

Змістовий модуль 3. Роль судового стоматолога при встановленні особи невідомої людини.

Кінцеві цілі

1. Демонструвати вміння опису тілесних ушкоджень.
2. Проводити огляд ділянки обличчя трупа.
3. Складати словесний портрет трупа.
4. Описувати стоматологічний статус трупа.
5. Ідентифікувати невідому особу за її стоматологічним статусом.

Тема 5. Судово-стоматологічна ідентифікація трупів невідомих осіб

Особливості дослідження трупів невідомих осіб, документація.

Роль судового стоматолога при встановленні особи невідомої людини. Судово-стоматологічна ідентифікація трупів невідомих осіб. Поняття про словесний портрет та особливості його складання. Ідентифікація особи за стоматологічним статусом: значення одонтограм, панорамної рентгенографії, зажиттєвого забарвлення зубів, палатографії, дермографії губ, дослідження стоматологічного статусу, зубних протезів. Система запису інформації про стан зубів.

Змістовий модуль 4. Судово-медична експертиза потерпілих, звинувачуваних та інших осіб.

Конкретні цілі

1. Проводити огляд потерпілої особи з приводу тілесних ушкоджень, розташованих на обличчі.
2. Описувати тілесні ушкодження.
3. Визначати вид та механізм виникнення тілесного ушкодження.
4. Визначати ступінь тяжкості тілесного ушкодження, відсоток втрати загальної працездатності.

Тема 6. Судово-медична експертиза встановлення ступеню тяжкості тілесних ушкоджень

Приводи до судово-медичної експертизи потерпілих, звинувачуваних та інших осіб, її організація, особливості проведення і документація.

Судово-медична експертиза з приводу наявності на потерпілому тілесних ушкоджень. Визначення видів ушкоджень, давності нанесення та ступеня їх тяжкості.

Юридична класифікація тілесних ушкоджень за ступенем їх тяжкості відповідно до КК України. Тяжкі тілесні ушкодження. Ушкодження середньої тяжкості. Легкі тілесні ушкодження. Критерії тяжкості тілесних ушкоджень відповідно до діючих "Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень".

Судово-експертні критерії при травмі зубів, щелеп, кісток обличчя. Особливості проведення експертизи у разі непоправного спотворення обличчя.

Тема 7. Судово-медична (стоматологічна) експертиза віку та стану здоров'я

Судово-стоматологічне встановлення віку людини. Експертиза визначення віку, приводи та критерії визначення віку, методи дослідження.

Експертиза стану здоров'я: симуляція, агравація, дисимуляція, штучні хвороби, самоушкодження / калічення членів. Значення медичних документів для встановлення стану здоров'я, слідчих матеріалів при встановленні умов, за яких було заподіяно травму. Особливості проведення експертизи із встановлення стану здоров'я.

Змістовий модуль 5. Судово-медична (стоматологічна) експертиза ушкоджень від механічних чинників (судово-стоматологічна травматологія)

Конкретні цілі

1. Проводити обстеження трупа з приводу тілесних ушкоджень, розташованих на обличчі.
2. Описувати тілесні ушкодження.
3. Визначати вид та механізм виникнення тілесного ушкодження.
4. Формулювати питання, які можуть бути вирішені під час проведення судово-медичної експертизи ушкоджень ділянки обличчя.

Тема 8. Загальні питання судово-медичної травматології

Визначення понять "травма", "ушкодження". Класифікація ушкоджень залежно від діючого фактора, характеру та ступеня тяжкості, наслідків. Анатомічні та функціональні травми. Особливості опису тілесних ушкоджень.

Ушкодження тупими предметами, їх класифікація. Механізм дії тупих предметів та характер ушкоджень, які виникають від їх дії.

Ушкодження шкіри обличчя - садна, синьці, забиті рани, їх прояви, динаміка загоєння, значення. Судово-медичне дослідження рубців.

Тема 9. Ушкодження гострими предметами

Види гострих предметів, механізм заподіяння ушкодження. Морфологічні особливості різаних, колотих, колото-різаних та рубаних ран. Питання, які виникають при судово-медичному дослідженні цих ушкоджень. Можливості встановлення механізму дії та ідентифікації гострих предметів. Особливості ушкоджень, заподіяних власною та сторонньою рукою.

Причини смерті від механічної травми, зумовленої дією тупих та гострих предметів, їх судово-медичне визначення.

Тема 10. Судово-медична експертиза вогнепальних ушкоджень

Поняття про вогнепальні ушкодження. Вогнепальна зброя, її види. Патрон та його складові частини. Механізм пострілу: головна балістична хвиля, вбивча сила кулі. Пояси дії куль залежно від їх кінетичної енергії; гідродинамічна дія кулі. Будова бойового патрона, механізм дії снаряду на одяг, тканини і органи залежно від відстані пострілу. Додаткові фактори пострілу. Ознаки пострілу впритул. Значення відбитка дульного зрізу та механізм його утворення. Постріл на близькій відстані, його ознаки. Постріл на неблизькій відстані. Визначення вхідного та вихідного кульових отворів при пострілах на різних відстанях на одязі та шкірі.

Ушкодження з мисливської зброї. Ушкодження газовою зброєю. Діагностика вогнепальних ушкоджень із сучасної вогнепальної зброї.

Спеціальні методи досліджень, які застосовують при експертизі вогнепальної травми: гістологічні, хімічні, рентгенологічні, фотографічні, спектрографічні, контактано-дифузійні, безпосередня мікроскопія, фотографування в інфрачервоних променях тощо.

Особливості огляду місця події і значення слідчого експерименту для вирішення питань, поставлених слідчими органами при розслідуванні справ, пов'язаних з експертизою вогнепальних ушкоджень. Особливості вогнепальних ушкоджень, спричинених власною рукою.

Тема 11. Судово-медична експертиза механічної асфіксії

Поняття про гіпоксію, асфіксію та механічну асфіксію. Клінічна картина вмирання при асфіксії, стадії перебігу. Післяасфіктичний стан. Патоморфологічні зміни після смерті від механічної асфіксії так звані загальноасфіктичні ознаки.

Класифікація механічної асфіксії. Різновиди механічної асфіксії, що зустрічаються у стоматологічній практиці, їх діагностика. Рід насильницької смерті при цих видах асфіксії.

Змістовий модуль 6. Судово-медична експертиза ушкоджень від дії інших фізичних факторів зовнішнього середовища.

Конкретні цілі

Проводити обстеження трупа з приводу тілесних ушкоджень, розташованих на обличчі.

1. Описувати тілесні ушкодження.
2. Визначати вид та механізм виникнення тілесного ушкодження.
3. Формулювати питання, які можуть бути вирішені під час проведення судово-медичної експертизи трупа.

Тема 12. Судово-медична експертиза ушкоджень від дії променевої енергії

Судово-медична експертиза при ураженні іонізуючим випромінюванням. Дія іонізуючого випромінювання на організм людини. Променеві опіки та променева хвороба. Дія малих доз іонізуючого випромінювання на організм.

Гостре променеве ураження ротової порожнини: вплив іонізуючого випромінювання на слизову оболонку, на зуби та кістки.

Тема 13. Судово-медична експертиза ушкоджень від лазерного випромінювання

Поняття лазеру та особливості дії лазеру на біологічні тканини. Лазерний термічний опік, лазерні рани.

Тема 14. Судово-медична експертиза ушкоджень від дії атмосферної та технічної електрики

Поняття про технічну електрику, механізм дії технічного електричного струму на організм людини. Умови, які впливають на наслідки електротравми. Особливості огляду місця події. Електрична мітка входу та виходу струму з організму; інші ознаки дії струму. Лабораторні методи дослідження електромітки.

Ураження атмосферною електрикою. Причини смерті при електротравмі.

Тема 14.1. Судово-медична експертиза ушкоджень від дії крайніх температур

Місцева та загальна дія високої температури. Опіки шкіри обличчя, які спричинені полум'ям, розпеченим предметом, гарячою рідиною та паром, їх морфологічна характеристика. Визначення дії ушкоджувального фактора, площі та ступеня опіків. Опіки слизової оболонки порожнини рота. Дія

високої температури на кістки та зуби. Місцева дія низької температури, відмороження.

Змістовий модуль 7. Судово-медична експертиза ушкоджень від дії хімічних речовин

Конкретні цілі

1. Проводити обстеження трупа з приводу тілесних ушкоджень, розташованих на обличчі.
2. Описувати тілесні ушкодження.
3. Визначати вид та механізм виникнення тілесного ушкодження.
4. Формулювати питання, які можуть бути вирішені під час проведення судово-медичної експертизи з приводу дії хімічного чинника.

Тема 15. Судово-медична експертиза ушкоджень тканин обличчя та зубів хімічними чинниками

Дія хімічного чинника на тканини обличчя, хімічні опіки та їх особливості. Місцеві прояви на слизових оболонках та зубах при інтоксикації хімічними чинниками.

Змістовий модуль 8. Судово-медична експертиза речових доказів біологічного походження

Конкретні цілі

- Визначати метод лабораторного дослідження для вирішення поставлених питань.
- Інтерпретувати результати лабораторних досліджень.
- Описувати речові докази біологічного походження, передусім, всліді крові на місці пригоди.
- Вилучати речові біологічного походження з місця їх розташування.
- Формулювати питання, які можуть бути вирішені під час проведення судово-медичної експертизи речових доказів біологічного походження.

Тема 16. Судово-медична експертиза слідів крові

Поняття про речові докази, їх значення в розкритті злочинів проти здоров'я та життя людини. Роль спеціаліста в галузі судово-медичної експертизи у виявленні і описі речових доказів.

Експертиза крові. Класифікація кров'яних слідів за формою та механізмом утворення. Встановлення наявності, видової, групової, статевої приналежності крові. Сучасні відомості про групові характеристики крові. Генотипоскопічне дослідження та його можливості.

Визначення групи крові за стоматологічними об'єктами: тканинами зуба, зубними каменями, відкладеннях на зубних протезах.

Тема 17. Судово-медична експертиза інших біологічних об'єктів.

Судово-медична експертиза волосся. Будова волосся людини та тварини. Питання, які можуть бути вирішені при вивченні волосся.

Дослідження слини: попередні та доказові проби. Судово-цитологічне дослідження об'єктів стоматологічного походження.

Змістовий модуль 9. Судово-медико-криміналістичні методи досліджень під час проведення судово-медичної (стоматологічної) експертизи.

Конкретні цілі

- Визначати метод лабораторного дослідження для вирішення поставлених питань.
- Інтерпретувати результати лабораторних досліджень.
- Формулювати питання, які можуть бути вирішені під час проведення судово-медичної експертизи речових доказів біологічного походження.

Тема 18. Судово-медико-криміналістичні дослідження об'єктів судово-медичної експертизи

Об'єкти та питання, які вирішують під час експертизи. Методи досліджень. Експертні можливості при проведенні експертизи у випадках ушкоджень тупими гострими предметами, вогнепальною зброєю, технічним струмом.

Визначення хімічного складу зубного протезу. Ідентифікаційні дослідження знарядь травми. Ідентифікація особи та методи для її проведення.

Змістовий модуль 10. Правові аспекти надання медичної (стоматологічної) допомоги населенню. Кримінальна відповідальність медичних працівників за професійно-посадові правопорушення.

Конкретні цілі

Аналізувати нормативно-правові акти, що регламентують діяльність медичних працівників та правовідносини у сфері охорони здоров'я.

- Аналізувати причини несприятливих наслідків у стоматологічній та медичній практиці, лікарських помилок, нещасних випадків.
- Характеризувати професійно-посадові правопорушення медичних працівників.

Тема 19. Правові відносини у сфері охорони здоров'я

Правовідносини, що регулюються правовими нормами у сфері охорони здоров'я (норми медичного права). Основні права і обов'язки пацієнта. Правовий порядок надання медичної

допомоги.

Судово-медичні аспекти лікарської етики та деонтології. Порушення морально-етичних норм в професійній роботі медичних працівників. Правові та морально-етичні норми, які регулюють відносини між лікарем та хворим.

Професійні обов'язки і права медичних працівників, обумовлені "Основами законодавства України про охорону здоров'я". Лікарська таємниця. Евтаназія.

Визначення несприятливих наслідків у медичній практиці, лікарські помилки, нещасні випадки. Проступки та злочини медичних працівників.

Тема 20. Судово-медична експертиза професійно-посадових правопорушень медичних працівників

Юридична відповідальність медичних працівників у разі неналежного надання медичної допомоги. Професійні та професійно-посадові злочини медичних працівників згідно кримінального кодексу.

Правовий порядок проведення судово-медичних експертиз, у випадках "лікарських справ".

Приводи та особливості проведення експертизи за матеріалами справ, питання, які вирішує комісійна судово-медична експертиза; об'єкти експертизи - медична документація, висновки первинних судово-медичних експертиз, дані допитів свідків, протоколів огляду місця події тощо.

Особливості методики проведення експертиз у справах про професійно-посадові правопорушення медичних працівників.

Компетенції експертної комісії при розслідуванні справ про кримінальну відповідальність медичних працівників.

Використання матеріалів експертиз для профілактики правопорушень серед медичних працівників і покращання якості лікувально-профілактичної допомоги населенню.

3. Структура навчальної дисципліни «Судова медицина (стоматологія)»

№	Тема	Практ.	СРС
Змістовий модуль 1. Предмет і завдання судової медицини та судової стоматології. Історія розвитку судової стоматології, процесуальні та організаційні основи проведення судово-медичної (стоматологічної) експертизи. Правова регламентація судово-медичної експертної діяльності			
1	Тема 1. Предмет і завдання судової медицини (стоматології). Історія її розвитку.		1
2	Тема 2. Організаційно-процесуальні засади проведення судово-медичної експертизи.	2	
Змістовий модуль 2. Судово-медична танатологія			
3	Тема 3. Судово-медична танатологія, огляд трупа на місці події.	2	
4	Тема 4. Загальні відомості про судово-медичний розтин трупа та його демонстрація.	2	
Змістовий модуль 3. Роль судового стоматолога при встановленні особи невідомої людини			
5	Тема 5. Судово-стоматологічна ідентифікація трупів невідомих осіб.		1
Змістовий модуль 4. Судово-медична експертиза потерпілих, звинувачуваних та інших осіб			
6	Тема 6. Судово-медична експертиза встановлення ступеню тяжкості тілесних ушкоджень.	2	
7	Тема 7. Судово-медична (стоматологічна) експертиза віку та стану здоров'я.		1
Змістовий модуль 5. Судово-медична (стоматологічна) експертиза ушкоджень від механічних чинників (судово-стоматологічна травматологія)			
8	Тема 8. Загальні питання судово-медичної травматології.	1	1
9	Тема 9. Ушкодження гострими предметами.	1	
10	Тема 10. Судово-медична експертиза вогнепальних ушкоджень.	2	
11	Тема 11. Судово-медична експертиза механічної асфіксії.	1,5	

Змістовий модуль 6. Судово-медична експертиза ушкоджень від дії інших фізичних факторів зовнішнього середовища			
12	Тема 12. Судово-медична експертиза ушкоджень від дії променевої енергії.		0,5
13	Тема 13. Судово-медична експертиза ушкоджень від лазерного випромінювання.		0,5
14	Тема 14. Судово-медична експертиза ушкоджень від дії атмосферної та технічної електрики, крайніх температур.	1,5	1
Змістовий модуль 7. Судово-медична експертиза ушкоджень від дії хімічних речовин			
15	Тема 15. Судово-медична експертиза ушкоджень тканин обличчя та зубів хімічними чинниками.		1
Змістовий модуль 8. Судово-медична експертиза речових доказів біологічного походження.			
16	Тема 16. Судово-медична експертиза слідів крові.		0,5
17	Тема 17. Судово-медична експертиза інших біологічних об'єктів.		0,5
Змістовий модуль 9. Судово-медико-криміналістичні методи досліджень під час проведення судово-медичної (стоматологічної) експертизи.			
18	Тема 18. Судово-медико-криміналістичні дослідження об'єктів судово-медичної експертизи.		1
Змістовий модуль 10. Правові аспекти надання медичної (стоматологічної) допомоги населенню. Кримінальна відповідальність медичних працівників за професійно-посадові правопорушення.			
19	Тема 19. Правові відносини у сфері охорони здоров'я.		0,5
20	Тема 20. Судово-медична експертиза професійно-посадових правопорушень медичних працівників		0,5
	Усього годин	15	15
	Кредитів ECTS		1

Аудиторна робота - 50 %, СПРС - 50 %

4. Тематичний план лекцій.

Згідно навчальної програми «Судова медицина (стоматологія)», лекцій для студентів 3-го курсу, стоматологічного факультету не передбачено.

5. Тематичний план практичних занять з дисципліни «Судова медицина (стоматологія)»

№	Тема заняття	К-ть год.
1.	Організаційно процесуальні засади проведення судово-медичної експертизи в Україні.	2
2.	Судово-медична танатологія. Огляд трупа на місці події.	2
3.	Загальні відомості про судово-медичний розтин, його демонстрація.	2
4.	Судово-медична експертиза встановлення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень.	2
5.	Загальні питання судово-медичної травматології. Ушкодження тупими і гострими предметами.	2
6.	Судово-медична експертиза вогнепальних ушкоджень.	2
7.	Судово-медична експертиза механічної асфіксії. Судово-медична експертиза ушкоджень та смерті від дії крайніх температур.	3
Всього:		15

6. Тематичний план самостійної роботи студента з дисципліни «Судова медицина (стоматологія)»

№	Тема	К-сть год.

	Теоретична підготовка та опрацювання практичних навичок.	5
1.	Предмет і завдання судової медицини (стоматологія). Історія її розвитку.	1
2.	Судово-медична (стоматологічна) експертиза віку та стану здоров'я.	1
3.	Судово-медична експертиза професійно-посадових правопорушень.	1
4.	Загальні питання судово-медичної травматології	1
5.	Судово-медична експертиза ушкоджень від дії променевої енергії.	1
6.	Судово-медична експертиза ушкоджень від дії атмосферної та технічної електрики.	1
7.	Судово-медична експертиза ушкоджень тканин обличчя та зубів хімічними чинниками.	1
8.	Судово-медико-криміналістичні дослідження судово-медичної експертизи.	1
9.	Судово-стоматологічна ідентифікація трупів невідомих осіб.	1
10.	Судово-медична експертиза речових доказів біологічного походження.	1
	РАЗОМ:	15

7.Індивідуальні завдання

Студенту зараховують дисципліну за умови виконання ним вимог навчальної програми та, за умови, якщо студент оформив та здав викладачу **Висновок експерта** та не має невідпрацьованих пропусків практичних занять і негативних оцінок.

Оцінювання " Висновку експерта" проводиться за наступними критеріями:

"Зараховано" - виставляється за повне оформлення титульної сторінки "Висновку", наявність грамотного опису зовнішнього дослідження, розділу "ушкодження", внутрішнього дослідження з внесенням результатів всіх необхідних додаткових методів дослідження (які відповідають проведеному розтину і причині смерті), з формулюванням заключної частини "Висновку", де причина смерті правильно обґрунтована і підтверджена, тілесним ушкодженням дано вірну оцінку і характеристику, дано відповіді на всі поставлені питання; оцінка "4" - виставляється при наявності всіх розділів "Висновку", але з допущенням незначних помилок при оформленні його, деякої неповноти в описовій частині (зовнішнього і внутрішнього дослідження), але з повним описом в підсумковій частині, з дачею відповіді на всі запитання, поставлених перед експертом;

"Незараховано" - виставляється за погано читабельний почерк, яким написано "Висновок", грубе порушення схеми і принципів формулювання всіх розділів "Висновку", відсутності частини "Висновку" чи підсумків, неграмотне оформлення "Висновку".

8.Методи навчання

Видами навчальної діяльності студентів згідно з навчальним планом є: а) практичні заняття, б) самостійна робота студентів (СРС), в) індивідуальна робота студента.

Практичні заняття передбачають:

- дослідження студентами макроскопічних змін в тілі трупа;
- дослідження студентами зразків речових доказів біологічного походження;
- вирішення ситуаційних задач (оцінка морфологічних змін при різноманітних травмах).

Поточна навчальна діяльність студентів контролюється на практичних заняттях у відповідності з конкретними цілями та під час індивідуальної роботи викладача зі студентами.

Рекомендується застосовувати такі засоби визначення рівня підготовки студентів: завдання письмового тестового контролю; розв'язування ситуаційних задач; структурований за процедурою контроль практичних навичок та умінь, співбесіда.

Оцінювання самостійної роботи студентів, яка передбачена в темі поряд з аудиторною роботою, здійснюється під час поточного контролю теми на відповідному аудиторному практичному занятті.

Оцінювання тем, які виносяться лише на самостійну роботу і не входять до тем аудиторних навчальних занять, контролюється при підсумковому контролі.

Система організації занять:

Практичні заняття проводяться у вигляді інтерактивної комунікації викладача і студентів. З метою підготовки до практичного заняття студент повинен:

- вивчити теоретичний матеріал користуючись підручниками, методичними посібниками та іншими доступними джерелами;
- опрацювати тему самостійної роботи студента.

Орієнтовний план проведення заняття:

- формулювання мети і цілей заняття викладачем.

- інтерактивне обговорення теми у вигляді дискусії, що включає інформацію, представлену в таблицях, схемах, малюнках.
- за можливістю, проведення демонстративного розтину тіла померлого.
- фінальний контроль матеріалу заняття, що включає оцінювання самостійної роботи, усних відповідей та тестовий контроль теоретичних знань.

9.Методи контролю

Форми контролю і система оцінювання здійснюються відповідно до вимог програми дисципліни та Інструкції про систему оцінювання навчальної діяльності студентів при кредитно-модульній системі організації навчального процесу, затвердженої МОЗ України (2005).

Поточний контроль здійснюють на кожному практичному занятті відповідно до конкретних цілей з кожної теми. При оцінюванні навчальної діяльності студентів необхідно надавати перевагу стандартизованим методам контролю: тестуванню, структурованим письмовим роботам, структурованому за процедурою контролю практичних навичок в умовах, що наближені до реальних.

Види контролю:

- поточний (на практичних заняттях)
- форма підсумкового контролю відповідно до навчального плану - залік;

10.Поточний контроль здійснюється під час проведення навчальних занять і має на меті перевірку засвоєння студентами навчального матеріалу (необхідно описати форми проведення поточного контролю під час навчальних занять за 4-ри бальною (національною) шкалою). Форми оцінювання поточної навчальної діяльності мають бути стандартизованими і включати контроль теоретичної та практичної підготовки. Здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку засвоєння студентами навчального матеріалу.

Під час поточного контролю знань студент зобов'язаний:

- продемонструвати самостійно заповнені схеми, таблиці, алгоритми (за умови наявності до відповідного заняття);
- дати письмові відповіді на запропоновані тести (включаючи тести формату А, та багатовибірні - R, X) і ситуаційні задачі. Критерії оцінювання поточної навчальної діяльності - під час оцінювання засвоєння кожної теми за поточну навчальну діяльність студенту виставляються оцінки за 4-ри бальною (традиційною) шкалою. При цьому враховуються усі види робіт, передбачені навчальною програмою. Студент має отримати оцінку з кожної теми. Форми оцінювання поточної навчальної діяльності включають контроль теоретичної та практичної підготовки. Виставлені за традиційною шкалою оцінки конвертуються у бали.

Оцінювання поточної навчальної діяльності. Оцінювання поточної навчальної оцінюють вихідні знання студентів із теми, розглядають теоретичний матеріал із використанням наочного судово-медичного матеріалу - препаратів, експертиз тощо, а наприкінці заняття з'ясовують ступінь засвоєння студентами навчального матеріалу шляхом вирішення ситуаційних задач або тестових завдань.

Під час оцінювання засвоєння кожної теми за поточну навчальну діяльність студенту виставляються оцінки за 4-ри бальною (національною). При цьому враховуються усі види робіт, передбачені програмою дисципліни. Студент має отримати оцінку з кожної теми для подальшої конвертації оцінок у бали за багатобальною (200-бальною) шкалою.

Оцінювання поточної навчальної діяльності на практичних заняттях:

«Відмінно («5») - Студент правильно відповів на 90-100 % тестів. Правильно, чітко, повно і логічно відповідає на стандартизовані питання поточної теми, включно з питаннями самостійної роботи, не менше ніж 90% заданих питань. Тісно пов'язує теорію з практикою і правильно демонструє виконання практичних навичок, правильно виконав усі завдання, які стосуються теми заняття. Вільно інтерпретує виявлені морфологічні зміни у об'єкті дослідження, вирішує ситуаційні задачі підвищеної складності, вміє узагальнювати матеріал. Оволодіння практичними навиками складає 80-100%

«Добре («4») - Студент правильно відповів на 70-89 % тестів. Правильно і по суті відповідає на питання поточної теми, включно з самостійної роботи, не менше ніж 70% заданих питань. Демонструє виконання практичних навичок, правильно або з незначними помилками виконав усі поставлені завдання. Правильно використовує теоретичні знання для інтерпретації виявлених морфологічних змін у об'єкті дослідження, вирішує легкі і середньої складності ситуаційні задачі. Володіє необхідними практичними навиками і прийомами їх виконання в обсязі, що перевищує необхідний мінімум. Оволодіння практичними навиками складає 60-80%

«Задовільно» («3») - Студент правильно відповів на 50-69 % тестів. Неповно, за допомогою додаткових питань, відповідає на стандартизовані питання поточної теми, включно з питаннями самостійної роботи, не менше ніж 50% заданих питань. Не може самостійно побудувати чітку, логічну відповідь, відповідає із суттєвими помилками. Під час відповіді і демонстрації виконання

практичних навичок робить суттєві помилки, із суттєвими помилками виконав завдання, що поставлені перед ним викладачем. Студент вирішує лише легкі ситуаційні задачі, володіє лише мінімумом необхідних практичних навичок. Оволодіння практичними навиками складає не менше 50%

Незадовільно («2») - Студент правильно відповів менше, ніж на 50 % тестів. Не знає матеріалу поточної теми, не виконав одну з обов'язкових видів робіт, передбачених практичним заняттям. Не може самостійно побудувати логічну відповідь на додаткові питання, не розуміє змісту матеріалу. Під час відповіді і демонстрації виконання практичних навичок робить значні, грубі помилками.

Під час оцінювання на оцінку «5», «4», «3», «2» беруться до уваги тести, усна відповідь та практичні навички в рівному значення (33,3%)

Критерії оцінювання самостійної роботи: Оцінювання самостійної роботи студентів, яке передбачено в темі поряд з аудиторною роботою, здійснюється під час поточного контролю теми на відповідному аудиторному занятті. Оцінювання тем, які виносяться лише на самостійну роботу і не входять до тем аудиторних навчальних занять, контролюється при підсумковому контролі.

11.Форма підсумкового контролю успішності навчання **залік** - це форма підсумкового контролю, що полягає в оцінці засвоєння студентом навчального матеріалу виключно на підставі результатів виконання ним певних видів робіт на практичних, семінарських або лабораторних заняттях. Залік з дисциплін проводиться після закінчення її вивчення, до початку екзаменаційної сесії.

Оцінювання дисципліни:

- залік з дисципліни „судова медицина ” виставляють лише студентам, яким зараховані усі теми з дисципліни;

- оцінку з дисципліни виставляють як середню з отриманих оцінок на аудиторних заняттях, які наявні у навчальній дисципліні.

- заохочувальні бали за рішенням Вченої Ради можуть додаватися до кількості балів з дисципліни студентам, які мають наукові публікації або зайняли призові місця за участь у олімпіаді з дисципліни серед ВНЗ України та інше.

12.Схема нарахування та розподіл балів, які отримують студенти:

Максимальна кількість балів, яку може набрати студент за поточну навчальну діяльність при вивченні дисципліни становить 200 балів.

Мінімальна кількість балів, яку повинен набрати для зарахування дисципліни становить 120 балів.

Розрахунок кількості балів проводиться на підставі отриманих студентом оцінок за 4-ри бальною (національною) шкалою під час вивчення дисципліни, шляхом обчислення середнього арифметичного (СА), округленого до двох знаків після коми. Отримана величина конвертується у бали за багатобальною шкалою таким чином:

$$x = \frac{CA \times 120}{5}$$

Для зручності наведено таблицю перерахунку за 200-бальною шкалою:

Перерахунок середньої оцінки за поточну діяльність у багатобальну шкалу для за поточну навчальну діяльність дисциплін, що завершуються заліком

4- бальна шкала	200- бальна шкала	4- бальна шкала	200- бальна шкала	4- бальна шкала	200- бальна шкала	4- бальна шкала	200- бальна шкала
5	200	4.45	178	3.92	157	3.37	135
4.97	199	4.42	177	3.89	156	3.35	134
4.95	198	4.4	176	3.87	155	3.32	133
4.92	197	4.37	175	3.84	154	3.3	132
4.9	196	4.35	174	3.82	153	3.27	131
4.87	195	4.32	173	3.79	152	3.25	130
4.85	194	4.3	172	3.77	151	3.22	129
4.82	193	4.27	171	3.74	150	3.2	128
4.8	192	4.24	170	3.72	149	3.17	127
4.77	191	4.22	169	3.7	148	3.15	126
4.75	190	4.19	168	3.67	147	3.12	125
4.72	189	4.17	167	3.65	146	3.1	124
4.7	188	4.14	166	3.62	145	3.07	123
4.67	187	4.12	165	3.57	143	3.02	121
4.65	186	4.09	164	3.55	142	3	120
4.62	185	4.07	163	3.52	141	Менше 3	Недостатньо
4.6	184	4.04	162	3.5	140		
4.57	183	4.02	161	3.47	139		
4.52	181	3.99	160	3.45	138		
4.5	180	3.97	159	3.42	137		
4.47	179	3.94	158	3.4	136		

Самостійна робота студентів оцінюється під час поточного контролю теми на відповідному занятті. Засвоєння тем, які виносяться лише на самостійну роботу контролюється при підсумковому контролі.

Бали з дисципліни незалежно конвертуються як в шкалу ECTS, так і в 4-бальну (національну) шкалу. Бали шкали ECTS у 4-бальну шкалу не конвертуються і навпаки.

Бали студентів, які навчаються за однією спеціальністю, з урахуванням кількості балів, набраних з дисципліни ранжуються за шкалою ECTS таким чином:

Оцінка ECTS	Статистичний показник
A	Найкращі 10 % студентів
B	Наступні 25 % студентів
C	Наступні 30 % студентів
D	Наступні 25 % студентів
E	Останні 10 % студентів

Ранжування з присвоєнням оцінок „A”, „B”, „C”, „D”, „E” проводиться для студентів даного курсу, які навчаються за однією спеціальністю і успішно завершили вивчення дисципліни. Студенти, які одержали оцінки FX, F («2») не вносяться до списку студентів, що ранжуються. Студенти з оцінкою FX після перескладання автоматично отримують бал „E”.

Бали з дисципліни для студентів, які успішно виконали програму, конвертуються у традиційну 4-ри бальну шкалу за абсолютними критеріями, які наведено нижче у таблиці:

Бали з дисципліни	Оцінка за 4-ри бальною шкалою
Від 170 до 200 балів	5
Від 140 до 169 балів	4

Від 139 балів до мінімальної кількості балів, яку повинен набрати студент	3
Нижче мінімальної кількості балів, яку повинен набрати студент	2

Оцінка ECTS у традиційну шкалу не конвертується, оскільки шкала ECTS та чотирибальна шкала незалежні.

Об'єктивність оцінювання навчальної діяльності студентів перевіряється статистичними методами (коефіцієнт кореляції між оцінкою ECTS та оцінкою за національною шкалою).

13.Методичне забезпечення (навчальний контент)

- Тестові та контрольні завдання до практичних занять;
- Питання та завдання до контролю засвоєння розділу;
- Методичні розробки для викладача;

Матеріали, що додатково поширюються за допомогою електронної платформи MISA:

- Робоча навчальна програма дисципліни;
- Плани, практичних занять та самостійної роботи студентів;
- Методичні вказівки до практичних занять для студентів;
- Матеріали, що забезпечують самостійну роботу студентів;
- База тестового контролю.

Перелік питань, що виносяться на залік з дисципліни Судова медицина (стоматологія).

1. Судова стоматологія як наука. Предмет. Зв'язок з судовою медициною.
2. Етапи розвитку вітчизняної судової стоматології.
3. Внесок професора Гілярія Вільги в розвиток судової стоматології як науки.
4. Поняття про судово-медичну експертизу та її види.
5. Структура судово-медичної служби в Україні.
6. Бюро судово-медичної експертизи, його структура і функції підрозділів.
7. Документи, які регламентують судово-медичну експертну діяльність.
8. Права, обов'язки та відповідальність судово-медичного експерта.
9. Гарантії незалежності експерта.
10. Судово-медична документація.
11. Визначення поняття „Танатологія“. Загальна, спеціальна та молекулярна танатологія.
12. Особливості судово-медичного дослідження трупа.
13. Поняття „Смерть“. Класифікація смерті.
14. Патофізіологія процесу умирання.
15. Етапи умирання. Термінальні стани.
16. Ознаки швидкої та атональної смерті.
17. Клінічна смерть та її діагностика.
18. Поняття ейтаназії.
19. Уявна смерть.
20. Вірогідні ознаки біологічної смерті та їх діагностика.
21. Абсолютні ознаки смерті. Ранні трупні ознаки - трупні плями, трупне залякання, охолодження трупа, висихання ділянок тіла трупа, аутоліз.
22. Пізні трупні ознаки - гниття, жировіск, торф'яне дублення, муміфікація.
23. Післясмертні зміни тканин ротової порожнини, зубо-щелепного апарата та кісток.
24. Судово-медичне визначення давності настання смерті.
25. Загальні правила, порядок та етапи судово-медичного розтину трупа.
26. Судово-медичне дослідження тканин і кісток лицевого черепа.
27. Особливості судово-медичної експертизи трупа невідомої особи. Зубна формула.
28. Проведення огляду місця події і трупа. Фази огляду місця події.

29. Обов'язки лікаря-стоматолога при огляді трупа на місці його виявлення.
30. Особливості слідів крові на місці події та правила їх вилучення.
31. Значення стоматологічного статусу для встановлення особи невідомого.
32. Приводи для проведення судово-медичної експертизи живих осіб.
33. Порядок призначення та проведення експертизи, документація.
34. Юридична класифікація та експертні критерії несмертельних тілесних ушкоджень - тяжкі тілесні ушкодження, середнього ступеню тяжкості та легкі тілесні ушкодження.
35. Визначення ступеню тяжкості тілесного ушкодження при пошкодженні кісток обличчя.
36. Визначення ступеню тяжкості тілесного ушкодження при травмі зубів.
37. Судово-медична експертиза стану здоров'я.
38. Непоправне зневічення обличчя.
39. Словесний портрет.
40. Визначення расової приналежності за будовою зубів.
41. Поняття про ушкодження (травму). Класифікація факторів зовнішнього середовища, які викликають ушкодження.
42. Анатомічні та функціональні пошкодження, їх особливості.
43. Класифікація ушкоджень залежно від травму чого предмету, локалізації, загрози для життя, наслідків травми.
44. Особливості опису ушкоджень.
45. Класифікація тупих предметів за механізмом їх дії на тіло людини. Особливості ушкоджень м'яких тканин обличчя.
46. Садна обличчя, їх судово-медичне значення.
47. Синці, їх судово-медичне значення.
48. Забиті рани обличчя, їх судово-медичне значення.
49. Судово-медичні можливості при дослідженні рубців. Келоїдні рубці.
50. Садна слизової оболонки ротової порожнини.
51. Крововиливи в слизовій оболонці ротової порожнини.
52. Особливості виникнення переломів кісток обличчя.
53. Переломи нижньої щелепи.
54. Переломи верхньої щелепи.
55. Вивих зуба та пошкодження ясен.
56. Переломи зубів.
57. Травматична екстракція зуба. Переломи зубів при оперативному їх видаленні.
58. Ушкодження зубами людини. Загальна характеристика.
59. Укуси, механізм утворення. Загальна характеристика.
60. Відкуси, механізм утворення. Загальна характеристика.
61. Питання, які вирішують при дослідженні ушкоджень, заподіяних зубами.
62. Визначення поняття "гострий предмет". Ушкодження, які вони спричиняють.
63. Різані рани.
64. Колоті рани.
65. Колото-різані рани.
66. Рубані рани.
67. Характеристика ушкоджень гострими предметами, які заподіяні власною рукою.
68. Причини смерті від дії тупих та гострих предметів, судово-медичні критерії смерті від гострої крововтрати.
69. Судово-медичні критерії смерті від емболії.
70. Визначення життєвості ушкоджень шкіри та їх давності.
71. Критерії давності травми зубів.
72. Механічна асфіксія, визначення поняття, класифікація обтураційної асфіксії, стадії перебігу.

73. Стадії виходу з асфіктичного стану.
74. Загальноасфіктичні ознаки та їх судово-медичне значення.
75. Аспіраційна асфіксія.
76. Дислокаційна, клапанна та стенотична асфіксія.
77. Смерть від механічної асфіксії внаслідок закриття отворів рота і носа.
78. Класифікація ручної вогнепальної зброї. Будова бойових набоїв. Кінетична енергія кулі, головна балістична хвиля, вбивча сила кулі.
79. Пояса дії кулі, гідродинамічна дія кулі.
80. Класифікація дистанцій пострілу та принцип їх розділення.
81. Постріл впритул.
82. Ознаки пострілу з близької відстані.
83. Ознаки пострілу з неблизької відстані.
84. Раньовий канал в плоских кістках.
85. Вогнепальні пошкодження з мисливської зброї. Будова мисливських набоїв.
86. Пошкодження газовою зброєю.
87. Значення лабораторних методів дослідження при експертизі вогнепальних пошкоджень.
88. Судово-медична експертиза опіків обличчя.
89. Дія високої температури на кістки і зуби.
90. Судово-медична експертиза відморожень.
91. Особливості дії іонізуючого випромінювання на тканини та його вплив на зуби.
92. Гостра променева травма ротової порожнини.
93. Променева травма зубів.
94. Променева травма кісток лицевого скелету.
95. Особливості дії малих доз іонізуючого випромінювання.
96. Дія лазера на біологічні тканини.
97. Особливості лазерної травми.
98. Хімічний опік тканин ротової порожнини.
99. Зміни зубів і слизової оболонки ротової порожнини при хронічних отруєннях деструктивними отрутами.
100. Особливості ушкоджень технічною електрикою.
101. Різновиди слідів крові. Питання, які можуть бути вирішені під час дослідження крові.
102. Визначення групи крові її слідах. Генотипоскопічні дослідження.
103. Судово-медичне дослідження слину.
104. Судово-медичне дослідження волосся.

14.Рекомендована література

Основна література

1. В. Д. Мішалов, Т. В. Хохолева, В. Т. Бачинський, В. В. Войченко, Г. Ф. Кривда, Є. Я.Костенко (за загальною редакцією В. Д. Мішалова). Судова медицина. Підручник. - Київ, 2018. - 575 с.
2. А.А. Бабанін, В.Д. Мішалов, О.В. Біловицький, О.Ю. Скребкова Судова медицина: підручник. – Сімферополь: Ната, 2012. – 580с.
3. Завальнюк А.Х. Судова медицина: Курс лекцій. – 2-ге видання, перероблене і доповнене - Тернопіль:Укрмедкнига, 2006.- 672 с.
4. Судова медицина: навчально-методичний посібник / За ред. Б.Михайличенка. - К.:МП Леся, 2001. - 416 с
5. Судова медицина. Медичне законодавство. Кн. 1: Судова медицина: Підручник / За ред. В.Ф. Москаленка, Б.В. Михайличенка. — К., 2011. — 448 с
6. Филипчук О.В., Шевчук М.М. «Посібник з судово-медичної криміналістики», Львів, вид. «Добра справа». - 2010. - 572 с. (з додатками).

Допоміжна література

1. Кримінальний кодекс України (станом на 5 квітня 2001 р).
2. Кримінально-процесуальний кодекс України (станом на 21 червня 2001 р).
4. Закон "Про судову експертизу", 1994.
5. "Основи законодавства України про охорону здоров'я", 1992.
6. Наказ № 6 МОЗ " Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України", 1995.
7. Бойко С.О. Судово-медична експертиза визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень// Ужгород, 2003.-225 С.
8. Кулик О.Ф., Бачинський В.Т., Савка І.Г., Ванчуляк О.Я. Особливості судово- медичного дослідження трупа при окремих видах смерті.//Чернівці, 2005. - 211 С.
9. Федорчук-Незнакомцева Є.П., Павлович В.Г. Посібник з судово-медичної танатології. - Київ, 1998.- 46 с.
10. Яланський О.В., Воробйов Ю.В., Яланська Л.О., Воробйов М.Ю. Судово-медичне дослідження трупа. - Полтава, 2000.- 240 с.

15. Інформаційні ресурси

1. Веб-сайти університетів та електронні ресурси мережі «Інтернет»
2. Центр тестування - база ліцензійних тестових завдань «Крок-1»